

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра географії та екології

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО
НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ ЗА НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНИМ ПРОЄКТОМ “ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ”

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 05-214М групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізації 014.07 Географія
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Географія)»
Феленюк Ірина Іванівна

Керівник к.геогр.н., доцентка Мальчикова Д.С.
Рецензент докторка філософії (Географія),
учитель другої категорії, Одеський ліцей 6,
Одеської міської ради Лозова Л.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ.....	6
1.1. Сутність діяльнісного підходу в освіті.....	6
1.2. Особливості впровадження діяльнісного підходу в сучасній освіті.....	8
1.3. Науково-педагогічний проєкт “Інтелект України” в контексті діяльнісного підходу.....	11
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ.....	14
2.1. Методологія навчання географії на основі діяльнісного підходу.....	14
2.2. Аналіз освітніх програм і ресурсів для діяльнісного навчання географії.....	16
2.3. Практичні методи й засоби реалізації діяльнісного підходу на уроках географії.....	19
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУ “ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ” ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	28
3.1. Огляд науково-педагогічного проєкту “Інтелект України”: структура, цілі, методики.....	28
3.2. Особливості інтеграції проєкту “Інтелект України” в концепцію Нової Української школи.....	30
3.3. Застосування діяльнісного та компетентнісного підходів на уроках географії у проєкті “Інтелект України”.....	31
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена необхідністю реалізації освітніх реформ, спрямованих на підвищення якості навчання шляхом запровадження діяльнісного підходу, що дозволяє розвивати практичні навички, аналітичне мислення та самостійність учнів у процесі навчання. Діяльнісний підхід має особливе значення у викладанні географії, адже цей предмет є багатофункціональним та інтегрує знання з різних сфер. Викладання географії за допомогою діяльнісного підходу сприяє підвищенню інтересу до предмету, глибшому розумінню навчального матеріалу та розвитку в учнів широкого спектра компетенцій.

Зв'язок роботи з науковими програмами та планами полягає у відображенні стратегічних завдань освітньої реформи, що реалізуються в рамках концепції НУШ. Науково-педагогічний проєкт “Інтелект України” є частиною цих змін і має на меті створення методик та навчальних матеріалів, що відповідають сучасним стандартам освіти.

Мета дослідження полягає у вивченні та впровадженні діяльнісного підходу у викладанні географії для підвищення ефективності навчання та формування в учнів компетенцій, які відповідають потребам сьогодення.

Завдання дослідження включають:

- ✓ Вивчення теоретичних основ діяльнісного підходу у сучасній освіті.
- ✓ Аналіз специфіки та особливостей застосування діяльнісного підходу у викладанні географії в рамках проєкту “Інтелект України” та концепції Нової української школи.
- ✓ Розробку методичних рекомендацій для вчителів щодо впровадження діяльнісного підходу у дистанційному та очному форматах.

Об'єкт дослідження – це процес навчання географії у середній школі, що базується на діяльнісному підході в умовах інтеграції елементів науково-педагогічного проєкту “Інтелект України” та

концепції Нової української школи. Сучасні виклики в освітньому процесі, пов'язані з необхідністю формування практичних навичок і критичного мислення в учнів, обумовлюють вибір цього об'єкта для дослідження, що надає можливість розвивати як загальні, так і спеціальні компетенції школярів.

Предмет дослідження – методичні та організаційні аспекти впровадження діяльнісного підходу у навчання географії, зокрема використання сучасних освітніх технологій, що відповідають проєкту “Інтелект України” та принципам Нової української школи, а також адаптація цих методик до умов дистанційного навчання.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи використовувались такі методи:

Теоретичний аналіз наукових джерел та нормативних документів для визначення основних положень діяльнісного підходу.

Порівняльний аналіз методик викладання географії в межах проєкту “Інтелект України” та концепції Нової української школи для виявлення ефективних практик.

Методи кількісного аналізу отриманих даних для визначення результативності дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та апробації інтегрованої методики діяльнісного підходу до навчання географії, яка поєднує принципи проєкту “Інтелект України” та концепції Нової української школи і враховує особливості дистанційного навчання. Зокрема, новизну становить розробка системи завдань, спрямованих на розвиток географічних компетентностей учнів в умовах онлайн-навчання, а також надання методичних рекомендацій для вчителів щодо ефективного впровадження діяльнісного підходу у змішаному форматі навчання.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути впроваджені у навчальний процес як в очному,

так і у дистанційному форматах, що сприятиме підвищенню ефективності викладання географії і, водночас, адаптації освітнього процесу до умов цифровізації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Сутність діяльнісного підходу в освіті

Зміст діяльнісного підходу в освіті полягає в тому, що навчання стає активним процесом, де здобувачі освіти не просто сприймають інформацію, а здобувають знання та формують навички через власну діяльність і досвід. Цього можна досягти за умови що учень виступає як суб'єкт навчальної діяльності, є активним учасником процесу пізнання, виконує практичні дії та дослідження що формують його мислення, креативність, здатність вирішувати проблеми і застосовувати знання до різних життєвих ситуацій.

Основні характеристики діяльнісного підходу включають:

Активізація діяльності учня. Знання і навички здобуваються через застосування знань, дослідження, аналіз і вирішення конкретних проблем. Діти активно експериментують, ставлять питання, вирішують проблемні ситуації, висувують гіпотези і перевіряють їх, що призводить до підвищення мотивації та більш важливих результатів.

Формування особистих цінностей і компетентностей. Діяльнісний підхід сприяє формуванню критичного мислення, здатності до самостійного ухвалення рішень, розвитку емоційного інтелекту та міжособистісних навичок. Він допомагає учням сформувати особисту відповідальність за процес навчання та отриманий результат [34].

Використання інтерактивних та кооперативних методів навчання. Використовуються різні методики, такі як робота в групах, парах, проекти, дискусії, тощо, що підсилюють навички спільної роботи і стимулюють інтерес до навчання.

Зосередженість на практичній діяльності. Основою для діяльнісного підходу є те, що навчальний процес організовується таким чином, щоб учень міг застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях, що

розвиває здатність до адаптації й перетворення теоретичних знань у реальне життя.

Зміщення ролі вчителя. Відповідно до сучасної концепції освіти педагог стає фасилітатором або наставником, який організовує навчальне середовище, мотивує, підтримує ініціативу і спрямовує учнів, а не просто передає знання.

Сутність діяльнісного підходу та його використання в освітньому процесі є досі важливою темою для досліджень. У сучасній науково-педагогічній літературі дослідники значно розширюють підходи до діяльнісного навчання, включаючи його в освітні реформи та інтегруючи нові методики, зокрема в Україні та за її межами.

“Діяльнісний підхід — це метод навчання, коли дитина не отримує знання в готовому вигляді, а добуває їх сама в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності. Принциповою відмінністю технології діяльнісного методу від традиційної технології демонстраційно-наочного метода навчання є те, що запропонована структура описує діяльність не вчителя, а учнів” [4, с. 6].

У наукових працях Пометун О.І. зазначається, що “діяльнісний підхід – один з методологічних підходів, на якому базується більшість сучасних технологій і систем навчання” [29, с. 250].

“На думку Оксани Роми, діяльнісний підхід – це переосмислення та зміна підходів педагогів від схеми «пояснив, закріпив, перевірів» до «відкритого завдання – запитання – роботи в команді – власного пошуку – обґрунтування власної думки – радості від процесу навчання і відповідальності за те, що я можу, хочу, буду, знаю і вмію...” [10]

І. Бех [1] вказує на методологічну важливість діяльнісного підходу в межах проєкту "Інтелект України", підкреслюючи роль інтеграції методик, які сприяють розвитку інтелектуальних і соціальних компетенцій. На думку Н. Бібік [2], цей підхід відображає європейський досвід і є ключовим для формування компетентностей. Вишнікіна Л.П.

та Галушка Л.С. [3] зосереджуються на особливостях реалізації діяльнісного підходу в географічній освіті, підкреслюючи важливість практичних досліджень і аналітичної роботи.

Дереча Л. [8] та Кузькова Т.П. [15] описують діяльнісний підхід як спосіб розвитку пізнавального інтересу та компетентностей учнів, підкреслюючи ефективність інтерактивних методів у засвоєнні знань. О.Ф. Надтока [22] та Т.С. Мартинюк [17,18] досліджують проектну діяльність і застосування ІКТ, що дозволяє краще засвоювати знання через досвід і практику.

Проголошували принцип навчання через діяльність американські дослідники Е. Коллінгс, Д. Дьюї, В. Кіпатрик [15, с. 86], Паркер Р, Томсен Б.С. [27].

Діяльнісний підхід є предметом досліджень й українських науковців, зокрема, Гури Т., Рома О. [7], Кузькової, Т. П. [15], Пометун О. [29], Мартинюк Т.С. [17,18], Панькової Н.В. [26].

“На основі опрацьованих джерел можна зробити висновок, що діяльнісний підхід сприяє розумінню й засвоєнню знань завдяки практичній діяльності та вирішенню проблемних ситуацій. Здобувачі освіти вивчають предмети у їх взаємозв'язку, а не відокремлено. Вони виявляють більшу активність і мотивацію, залучені до діяльності. Як наслідок результатом такої роботи є розвиток здібностей, умінь, навичок і ключових компетентностей [15, с. 221]. Також побудова навчального процесу на основі діяльнісного підходу сприяє швидкій адаптації до шкільного життя та сприяє подальшій соціалізації” [36].

1.2. Особливості впровадження діяльнісного підходу в сучасній освіті.

Діяльнісний підхід покликаний вирішувати ряд ключових проблем в освіті. В першу чергу він спрямований на подолання пасивності та споживацького ставлення учнів до навчання, заохочуючи їх до активної

участі в освітньому процесі та формуванні компетентностей необхідних для подальшої реалізації. Як наслідок, він сприяє підвищенню мотивації до навчання та саморозвитку, оскільки учні можуть безпосередньо застосовувати здобуті знання та навички. Також, варто відзначити, що діяльнісний підхід спрямований на формування критичного мислення та вирішення проблем, що є ключовими навичками для успішної адаптації в сучасному мінливому світі.

“З огляду на виклики сучасності стає очевидним необхідність формування особистості, здатної оперативно справлятися з обставинами, адаптуватися до змін, критично мислити та навчатися протягом життя. Для набуття цих навичок та ключових компетентностей стане у нагоді діяльнісний підхід у навчанні. Зокрема, проаналізувавши модельні програми, можемо побачити форми організації процесу навчання та прогнозовані результати, в основі яких закладено діяльнісний компонент. Чітко прослідковується діяльнісний компонент у Державному стандарті [9], Освітній програмі [25] та методичних матеріалах проєкту “Інтелект України”, який у своїй основі має реалізацію таксономії Блума, за якою здобувачі освіти не лише здобувають знання а й розвивають навички розуміння, застосування, аналізу, оцінювання та синтезу” [36].

Виходячи з методичних рекомендацій до оцінювання на 2024-2025 навчальний рік [30], зокрема оцінювання природничої галузі, оцінювати прогрес учні потрібно за трьома групами результатів: 1. проводить дослідження природи, 2. здійснює пошук та опрацьовує інформацію, 3. усвідомлює закономірності природи. Відповідно до вказаних результатів стає очевидна компетентнісна і діяльнісна складова освітнього процесу.

Застосування діяльнісного методу в практичній діяльності здійснюється через систему дидактичних принципів (за Л. Петерсон) [4, с. 6]:

1) Принцип діяльності — здобувачі освіти не отримують надані знання та інформацію, а здобувають їх самостійно через власну

діяльність. Таким чином формується краще розуміння теми та засвоєного матеріалу, формується вміння вчитися і компетентність вміння навчатися протягом життя, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення.

2) Принцип неперервності — проявляється в наступності між усіма ланками та етапами навчання включно з технологіями, методикою і змістом з урахуванням специфіки розвитку дітей.

3) Принцип цілісності — формування в учнів системного уявлення про світ.

4) Принцип мінімакса — передбачає, що школа має надати дітям передумови для максимального розкриття їх потенціалу та забезпечити його засвоєння на мінімальному рівні який встановлений державним стандартом.

5) Принцип психологічної комфортності — полягає в створенні комфортної та доброзичливої атмосфери, запровадження педагогіки партнерства, створення ситуації успіху.

6) Принцип варіативності — втілюється через розвиток у здобувачів освіти вміння розглядати та оцінювати варіанти й ухвалювати рішення в разі необхідності.

7) Принцип творчості — навчання спрямоване на прояви творчості в освітньому процесі.

Діяльнісний підхід може бути реалізований через наступну діяльність: ігрові технології, проєктне навчання, інтерактивні технології навчання. Роль та важливість гри в навчанні ґрунтовно дослідили автори Зош Дж. М., Хопкінс Е. Дж. та Дженсен Х. [40] та Сільва С.Н. [39], які дійшли висновку, що навчання через гру надає дітям можливість стати творчими, вмотивованими учнями із сформованою навичкою навчатися упродовж усього життя. Інтерактивні технології дистанційного навчання на уроках географії досліджував Грушка В.В. [6], зокрема через

залучення таких технологій можна активізувати пізнавальну активність учнів.

Загалом, діяльнісний підхід до навчання географії в освітньому процесі сприяє формуванню особистісних та соціальних компетенцій учнів, адже забезпечує всебічний розвиток їхньої здатності до самостійного мислення, творчої активності та відповідального ставлення до довкілля.

1.3. Науково-педагогічний проєкт “Інтелект України” в контексті діяльнісного підходу

Освітній процес за науково-педагогічним проєктом “Інтелект України” здійснюється шляхом впровадження ряду підходів до організації навчання (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні підходи в освітньому процесі проєкту “Інтелект України”

“Зосередимо увагу на діяльнісному підході який є об’єктом дослідження. Особливості реалізації діяльнісного підходу проєктом “Інтелект України” розкриті в нормативній базі. Зокрема, в Освітній програмі науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» базової середньої освіти зазначено: “...концептуальними засадами досягнення

цілей базової середньої освіти є основні положення компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів” [25, с.3]” [36, с.].

Освітній процес реалізовується на засадах особистісно-діяльнісного підходу, що розвивається відповідно до основних положень особистісно зорієнтованої освіти та діяльнісного підходу, зокрема, принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти [25, с. 3].

“Посібники проекту побудовані з урахуванням основних етапів навчання - засвоєння навчального матеріалу та його застосування на практиці. Вони реалізують діяльнісний підхід до організації навчального процесу, який змодельований у підручнику за принципом: «Для того, щоб учень засвоїв матеріал, який вивчає, він повинен виконати повний цикл пізнавальних дій, тобто сприйняти його, осмислити, запам’ятати, повправлятися в застосуванні знань на практиці й потім виконати подальші навчальні дії на їх повторення, поглиблення й міцніше засвоєння” [26, с. 370]. “Зокрема, робочі зошити побудовані за принципом періодичного (чотириразового) повторення вивченого. Спочатку інтервали повторення коротші але з часом вони збільшуються. Наприклад, з географічною картою учні починають працювати з першого класу, вивчають материки і океани а в четвертому класі вивчають клімат. Тому, коли ці теми вивчаються на уроках географії діти знову повторюють уже знайомі їм теми поглиблюють поглиблюють свої знання відповідно до змісту програми та вікових особливостей” [36].

“Через дані посібники та навчальну програму реалізується концепція міцного засвоєння знань, періодичне повторення навчального матеріалу. Спочатку проміжки між повторенням коротші, пізніше вони збільшуються.

“Розглянемо особливості побудови уроку за проектом для 6 класу. Уроки мають чітку структуру, побудовані на постійній активності та залученості учнів до освітнього процесу. Це здійснюється через наступні

види навчальної діяльності: робота з різними джерелами інформації (відео, тексти, таблиці, рисунки, карти); робота з політичною картою (вправа «Мандрівник»); запам'ятовування державних символів країни (вправа «Фотоапарат»); запам'ятовування навчальних одиниць (вправа «Запам'ятовую ефективно»); телевікторина; позначення географічних об'єктів на контурній карті; дослідження; спостереження (наприклад, за наслідками дії зовнішніх процесів у своїй місцевості); навчальні проекти» [36].

Реалізація запланованих видів активностей на уроці сприяє розвитку ключових компетентностей учнів, формуванню навичок самостійного пізнання, критичного мислення та роботи з різноманітними інформаційними джерелами. Це допомагає учням висловлювати свої думки, застосовувати знання на практиці та вирішувати навчальні завдання.

Вказані види діяльності легко адаптувати до умов дистанційного навчання, завдяки електронним матеріалам та додатковим цифровим ресурсам [20]. Наприклад, можна ефективно використовувати такі платформи, як Canva, Wordwall, Всеосвіта, LearningApps і Kahoot для створення інтерактивних ігор та вправ .

Таким чином, діяльнісний підхід у навчанні є важливим елементом освітнього процесу та сприяє формуванню основних компетентностей учнів.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Методологія навчання географії на основі діяльнісного підходу

Методологія – це вчення про способи і методи пізнання нової наукової істини.

Методологія навчання географії на основі діяльнісного підходу ґрунтується на принципах активного залучення учнів до процесу здобуття знань через практичні завдання та дослідницькі проєкти, що стимулюють розвиток навичок самостійної роботи та критичного мислення. В основі цього підходу лежить концепція, згідно з якою процес навчання спрямований не лише на передання теоретичних знань, а й на формування в учнів цілісного розуміння реального світу, що базується на власному досвіді та практичній діяльності [2].

Засвоєння учнями навчальних умінь, таких як робота з текстом та ілюстраціями підручника, картою та ГІС, проведення пошуку інформації, користування комп'ютером, планування власної навчальної діяльності тощо, значно впливає на глибоке та стійке засвоєння географічних знань. Це також дає змогу учням ефективніше використовувати час під час виконання самостійних завдань у класі, вдома та в інших навчальних умовах [23, с. 194].

Діяльнісний підхід забезпечує навчання через конкретні дії: проведення експериментів та спостережень, аналіз і рефлексію власних результатів. Через таку організацію освітнього процесу діти набувають та розвивають компетентності, необхідні для аналізу природних та соціальних процесів, що відбуваються у світі, а також розвивають здатність застосовувати ці знання у повсякденному житті. Використання діяльнісного підходу зокрема сприяє розвитку навичок географічного

мислення, що охоплює здатність до просторового аналізу, картографічної грамотності та екологічної свідомості.

Таблиця 2.1.

Порівняння традиційної системи навчання та діяльнісного підходу

Теоретичне навчання	Діяльнісний підхід
Нагромадження та відтворення знань. Мета – запам'ятовування фактів та інформації.	Формування компетентностей та навичок застосування знань на практиці. Розвиток критичного мислення, самостійності.
Учитель виступає головним джерелом знань, контролює весь процес навчання.	Учитель – фасилітатор, координатор і наставник, сприяє розвитку самостійної та командної роботи учнів.
Учень - пасивно сприймає інформацію.	Учень є активним учасником навчального процесу.
Обмежений зв'язок з реальним життям	Тісний зв'язок з практикою та актуальними потребами
Лекційні та пояснювально-ілюстративні методи. Переважання фронтальної форми роботи.	Проектне навчання, дослідження, дискусії. Акцент на інтерактивних та дослідницьких методах навчання.
Підсумкове оцінювання на основі тестів та контрольних робіт, орієнтація на результат.	Постійний процес моніторингу та самооцінки. Акцент на процесі навчання, здобутті навичок та розвиткові учня.
Переважно підручники та роздатковий матеріал, що зазвичай не мають інтерактивних	Використання цифрових та інтерактивних ресурсів, електронних карт, мультимедійних

компонентів.	матеріалів.
Основна увага приділяється теоретичним знанням, менше – практичним навичкам.	Сприяє розвитку широкого спектру компетентностей: комунікативних, дослідницьких, критичного мислення та соціальних навичок.
Залежить від бажання отримати оцінку. Мотивація часто зовнішня, орієнтована на результат (оцінка).	Мотивація внутрішня, зацікавленість у дослідженнях і особистому розвитку.

Продовження таблиці Таблиця 2.1.

** складено автором*

Особливої уваги потребує адаптація діяльнісного підходу в умовах дистанційного навчання, де цифрові технології дозволяють учням здійснювати віртуальні подорожі, використовувати цифрові карти, бази даних, електронні 3D моделі та іншими інтерактивними інструментами, що компенсують відсутність фізичної взаємодії з досліджуваними об'єктами [14].

2.2. Аналіз освітніх програм і ресурсів для діяльнісного навчання географії

Аналіз сучасних освітніх програм, орієнтованих на діяльнісний підхід у викладанні географії, дозволяє виявити ключові напрямки, які сприяють розвитку активного та компетентнісного навчання учнів. Зокрема, такі програми, як "Інтелект України" [21] та концепція Нової української школи (НУШ), активно впроваджують діяльнісні та інтерактивні методики, що дозволяють учням не лише засвоювати теоретичні знання, але й застосовувати їх на практиці у вирішенні реальних завдань і проблем. Наприклад, програма НУШ інтегрує інтерактивні методи, проєктні завдання та тематичні блоки, що дозволяє учням розвивати практичні навички та компетентності в географічному середовищі.

Інтеграція діяльнісного підходу в рамках Нової української школи (НУШ). Освітні програми, розроблені в межах концепції НУШ, зокрема для середньої та старшої школи, активно впроваджують діяльнісні методи у навчанні географії. Основна увага приділяється формуванню в учнів дослідницьких і проєктних навичок. Наприклад, програма для 6–7 класів [19] пропонує включати в навчальний процес завдання з використанням картографічних матеріалів, завдань на аналіз кліматичних даних, а також роботу з глобальними базами геоінформаційних даних.

Освітня програма "Інтелект України". Програма акцентує увагу на поєднанні традиційного змісту з інноваційними підходами, включаючи діяльнісне навчання. Тут передбачено використання проєктів та інтегрованих практичних завдань, що дозволяють учням застосовувати знання про географічні процеси та явища на практиці. Ця програма відзначається орієнтацією на індивідуалізацію навчання та розвиток навичок критичного мислення, що є особливо важливим для навчання географії [25].

Програма з географії для старшої школи (10–11 клас). Програма з географії для старшої школи передбачає використання методів проблемного навчання та дослідницьких проєктів. Наприклад, учні залучаються до аналізу сучасних соціально-економічних процесів, таких як міграція, урбанізація, екологічні проблеми. Впровадження діяльнісного підходу відбувається шляхом інтерактивних уроків, роботи з картами та цифровими ресурсами, що сприяє розвитку критичного мислення та вміння аналізувати дані [12].

Досліджували практичні аспекти реалізації географічної освіти у своїх роботах Назаренко Т.Г [24], Пасічник А. [28], Удовиченко І.В [35]

Особливу роль у географічній освіті відіграє використання сучасних технологій, таких як геоінформаційні системи (ГІС), віртуальні екскурсії та онлайн-ресурси для аналізу регіональних процесів, що

можуть зробити навчання більш захопливим та ефективним [37]. Значну увагу приділяють і практичним дослідженням, залучаючи учнів до виконання реальних досліджень у різних географічних об'єктах, що дозволяє застосовувати теоретичні знання на практиці. Акцент на розвитку практичних навичок і підтримка самостійного навчання є ключовими компонентами сучасної освіти, зокрема географічної. Включення в навчальні програми елементів роботи з аналізом даних і великими масивами інформації допомагає підготувати студентів до актуальних викликів сучасної географії [16, с. 647].

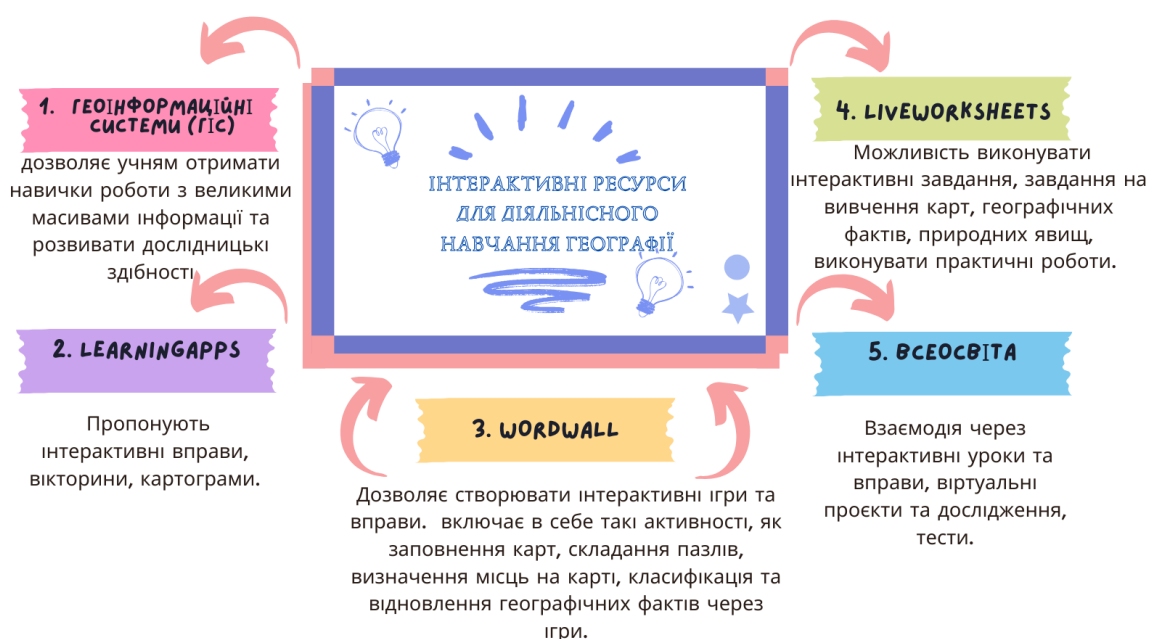

Рисунок 2.1. Інтерактивні ресурси для діяльнісного навчання географії.

Отже, сучасний розвиток географічної освіти зосереджує увагу на впровадженні в навчальний процес низки інновацій, які сприяють не лише підвищенню якості навчального процесу, а й збагаченню знань учнів та вдосконаленню їхніх практичних навичок (рис.2.1.). Інновації, що інтегруються в географічну освіту, мають на меті залучити учнів до активної участі та зробити навчання більш захоплюючим, інформативним і відповідним до сучасних викликів. Мамчур О.І. та Котик Л.І. [16, с.652] зазначають необхідність розвивати такі інновації:

А) Розвиток картографічних компетенцій та використання геоінформаційних систем (ГІС). Завдяки застосуванню ГІС учні можуть опрацьовувати складні географічні дані, створювати персоналізовані карти та досліджувати взаємозв'язки між просторовими об'єктами. Такі інструменти дозволяють глибше зрозуміти взаємодію елементів географічного середовища та аналізувати конкретні проблеми й ситуації в реальному контексті.

Б) Використання дистанційних і віртуальних технологій. Завдяки цифровим інноваціям, як-от віртуальна реальність та онлайн-платформи, географічна освіта стає доступнішою та більш інтерактивною. Учні можуть здійснювати віртуальні подорожі, досліджуючи віддалені географічні об'єкти й явища, що розширює їхні уявлення про світ та розвиває критичне мислення.

В) Ігрові методики в навчанні. Включення освітніх додатків та ігор з географічним контентом підвищує зацікавленість учнів і робить процес засвоєння знань більш природним. Ігровий підхід стимулює активну участь, дозволяючи краще зрозуміти й запам'ятати навчальний матеріал завдяки залученню елементів конкуренції та співпраці.

Г) Проєктне навчання. Проєктна діяльність, яка охоплює як індивідуальну, так і групову роботу, дозволяє учням застосовувати отримані знання на практиці та розвивати навички досліджень. Це розвиває їхні аналітичні здібності, навчає критичному підходу до вирішення проблем і дозволяє краще інтегрувати наукові методи. Крім того, інтеграція STEM/STEAM-методик у географічні проєкти забезпечує мультидисциплінарний підхід, сприяючи осучасненню географічної освіти й відповідності вимогам ринку праці.

2.3. Практичні методи й засоби реалізації діяльнісного підходу на уроках географії

Методика навчання географії, за С. Коберником, являє собою науку, що вивчає закономірності та особливості навчального процесу географії у школі. Вона визначає оптимальні методи, прийоми, засоби та форми організації навчальної діяльності, які забезпечують усвідомлене засвоєння учнями системи знань із шкільного курсу географії та сприяють формуванню відповідних умінь і навичок для практичного застосування отриманих знань [32, с.10].

Реалізація діяльнісного підходу на уроках географії передбачає впровадження різноманітних методів і засобів, які спрямовані на активну участь учнів у процесі навчання, розвиток їхньої самостійності та формування компетенцій, що є актуальними для розуміння і дослідження географічних процесів[31].

У межах діяльнісного підходу до навчання географії широко застосовуються такі методи, як проєктна діяльність, кейс-стаді та проблемно-орієнтоване навчання [22]. Наприклад, метод проєктів дозволяє учням досліджувати географічні явища через реальні приклади з навколишнього середовища, що стимулює їхнє зацікавлення предметом і сприяє глибшому розумінню матеріалу. Під час роботи над проєктами учні не лише здобувають знання, але й формують навички планування, організації та представлення результатів досліджень. Можна систематизувати основні принципи та методи реалізації діяльнісного підходу у вигляді таблиці.

Таблиця 2.2.

Принципи та методи реалізації діяльнісного підходу

Принципи та методи	Приклади використання	Особливості
Активне навчання	Дискусії, моделювання, рефлексія	<i>Спрямоване на залучення учнів до активної практичної діяльності.</i>
Кооперативне	Робота в групах,	<i>Сприяє розвитку</i>

навчання	обмін ідеями	<i>комунікативних навичок та вміння працювати в команді.</i>
Проблемне навчання	Завдання на основі реальних ситуацій	<i>Стимулює критичне мислення та вміння знаходити рішення в умовах невизначеності.</i>
Розвивальне навчання	Поступове ускладнення завдань	<i>Спрямоване на інтелектуальний і особистісний розвиток учнів.</i>
Проектне навчання	Довгострокові проекти	<i>Розвиває дослідницькі навички, здатність до самостійного управління часом та ресурсами.</i>
Експериментальне навчання	Практичні дослідження, експерименти	<i>Орієнтоване на набуття нового досвіду через взаємодію з об'єктами дослідження і застосування знань на практиці.</i>

Продовження таблиці. Таблиця 2.2.

** складено автором*

Отже, можна підсумувати, що “діяльнісні методи – це такі методи організації навчання, які забезпечують розвиток мотивації учнів, їх умінь: цілепокладання; самостійного пошуку інформації; проектування дій; формулювання гіпотез; оцінки ризиків та прийняття рішень; рефлексії; а також здійснення різних способів дій, удосконалення, відпрацювання у нетипових ситуаціях; розвиток умінь презентації власної думки, її аргументації, командної співпраці, саморегуляції та ін”[7, с.29].

Розглянемо практичні аспекти реалізації діяльнісного підходу в Новій українській школі. На етапі актуалізації знань для поживлення

знань пов'язаних з темою можна використати запропоновані види вправ: кластер, мозковий штурм, проблемне питання, «ланцюжок знань».

Вправа *"Кластер"* – це спосіб візуального упорядкування та структурування думок на задану тему. Учитель обирає головне поняття, яке учні записують у центрі аркуша або дошки. Від цього поняття розходяться лінії, що ведуть до ключових слів, ідей чи асоціацій, які безпосередньо пов'язані з основною темою. Кожен додатковий елемент може бути розширений своїми підпунктами, створюючи *"мережу"* взаємопов'язаних понять та ідей. Так можна розпочати урок з теми *"Чому на Землі різний клімат?"* що допоможе активізувати увагу учнів та пригадати уже відому інформацію з теми [33].

Метод *"мозковий штурм"* передбачає, що учні висловлюють свої думки щодо теми уроку, активно обговорюють їх, а потім спільно аналізують отримані ідеї. Наприклад, перед тим як розпочати вивчення теми про природні ресурси, можна обговорити їхню важливість і навести приклади, що знайомі учням із повсякденного життя. Також цю вправу можна використати в темі *"Чому на Землі різний клімат?"*, зокрема обговорити і записати всі думки стосовно зазначеного питання.

В умовах дистанційного або змішаного навчання ці вправи можна адаптувати через різні онлайн-дошки (рис.2.1.). Учням надається доступ і вони можуть бути активними учасниками навчального процесу.

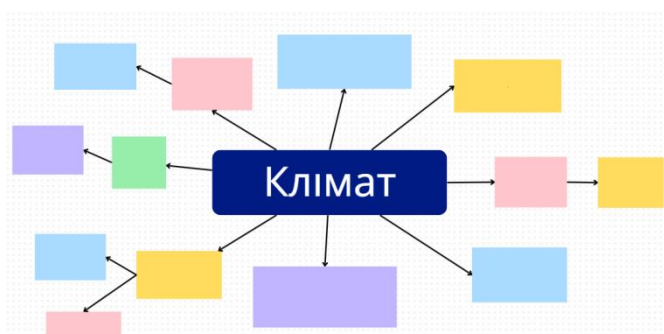

Рисунок 2.1. Canva - дошка

Метод *"ланцюжок знань"* полягає в тому, що викладач розпочинає послідовність питань, де кожне нове запитання ґрунтується на попередній відповіді. Це дає змогу учням згадати матеріал з минулих

уроків і зв'язати його в цілісну картину, поступово підводячи їх до нового навчального матеріалу. Також цю вправу можна використати в кінці уроку на закріплення знань після вивчення теми.

Тема “Корисні копалини” 6 клас.

Запитання 1: Що таке корисні копалини, і які види корисних копалин ви знаєте? Очікувана відповідь: Корисні копалини — це природні мінеральні ресурси. Види корисних копалин: рудні, нерудні, паливні.

Запитання 2: Які корисні копалини належать до рудних? Очікувана відповідь: До рудних корисних копалин належать ті, що містять метали, як-от залізна руда, мідна руда.

Запитання 3: Чим відрізняються рудні й нерудні корисні копалини? Очікувана відповідь: Рудні містять метали, а нерудні — неметалеві елементи, як-от кам'яна сіль, вапняк.

Запитання 4: Чому паливні корисні копалини вважаються важливими енергетичними ресурсами? Очікувана відповідь: Паливні корисні копалини, такі як вугілля, нафта, природний газ, використовуються для виробництва енергії.

Запитання 6: Як впливає видобуток корисних копалин на навколишнє середовище? Очікувана відповідь: Видобуток може призвести до забруднення води, повітря, деградації ґрунтів та знищення ландшафтів.

Проблемне питання можна застосувати до теми “Як утворюються болота”. Приклад питання: Чи мають болота більше позитивного чи негативного значення для навколишнього середовища та людської діяльності? До теми “Як рухається вода у Світовому океані”: Чому на Скандинавському півострові клімат значно тепліший ніж на острові Гренландія?

На етапі конструювання знань і навичок, а також формування ставлення до теми, можна ефективно застосовувати вказані методи діяльнісного підходу.

Проектна діяльність в першу чергу активізує діяльність учнів на уроці, формує навичку організації власного процесу навчання. Учні пропонуються виконати невеликі проекти, що стосуються певних географічних тем, наприклад, дослідити кліматичні умови різних територій або вивчити соціально-економічний розвиток конкретного регіону. Це розвиває не лише знання, а й формує індивідуальне ставлення до досліджуваних об'єктів [38].

Наприклад, в темі “Які бувають природні комплекси” можна виконати проектну роботу в групах дослідивши особливості і екологічні проблеми природних зон. В умовах дистанційного та змішаного навчання такі види робіт можна виконувати за допомогою ресурсу Padlet або Goole Презентації. Як варіант можна створити папку на Google диску із заготовленими матеріалами, шаблоном презентації і надати доступ учням.

Метод кейсів. Аналіз конкретних проблемних ситуацій, наприклад, виснаження природних ресурсів або впливу людської діяльності на екосистеми. Учні обговорюють проблему, пропонують можливі рішення та формують обґрунтовані висновки [5, с.27]. Метод кейсів доцільніше використовувати з дорослішими дітьми і в кінці теми коли вже є певний багаж знань. З учнями 6-7 класів потрібно дивитися на індивідуальні особливості учнів і обирати не складну ситуацію з якою учні знайомі.

Тема “Кліматичні пояси світу” 6 клас. Завдання: Ви – група дослідників, які подорожують різними кліматичними зонами світу, щоб вивчити їхні особливості. Ваше завдання – зібрати інформацію про кліматичні умови, типові рослини та тварини кожної зони, а також зрозуміти, як люди пристосовуються до життя в різних кліматичних умовах.

Завдання для груп:

1. Дослідження кліматичних поясів. Оберіть кліматичний пояс (екваторіальний, тропічний, субтропічний, помірний, арктичний) і складіть опис його кліматичних умов (середні температури, кількість опадів, сезонні особливості). Підготуйте карту, на якій позначено основні райони, де поширений цей кліматичний пояс.

2. Рослинність і тваринний світ. Дослідіть, які рослини та тварини найбільш характерні для обраної кліматичної зони. Обговоріть, як вони адаптувалися до умов кліматичної зони (наприклад, верблюди в пустелі або хвойні дерева в тайзі).

3. Проблеми змін клімату. Обговоріть, як зміни клімату можуть вплинути на вашу обрану зону. Які проблеми можуть виникнути внаслідок підвищення температури, зменшення опадів або танення льодовиків? Запропонуйте рішення, які можуть допомогти адаптуватися до змін клімату, зберігаючи природу та ресурси цієї зони.

Висновок. Проведіть порівняння кліматичних поясів, в яких побували різні групи. Які спільні риси та відмінності ви виявили? Як можна використовувати цю інформацію для захисту природи в різних регіонах?

Використання цього методу вимагає від вчителя значної підготовки проблеми, питань які потребують вирішення та матеріалів для роботи учнів.

Рольові ігри та ситуаційне моделювання. Учні залучаються до розігрування різних сценаріїв, таких як вирішення екологічних проблем чи розробка маршруту подорожі. Це дозволяє адаптувати теоретичні знання до реальних умов і формувати особисте ставлення до географічних питань.

Підсумовуючи, можна виділити наступні *рекомендації для реалізації діяльнісного підходу в умовах дистанційного навчання.*

1. Використання інтерактивних платформ. Використовуйте інтерактивні платформи, такі як Google Classroom, Zoom для організації групової роботи та обговорень. Онлайн-дошки, як-от Padlet або Canva, підходять для візуалізації ідей та колективної роботи. Створюйте інтерактивні завдання, де учні можуть додавати свої коментарі, ідеї, а також працювати в реальному часі над проєктами чи дослідженнями.

2. Виконання проєктних завдань. Проєктний метод. Заохочуйте учнів до виконання невеликих проєктів або досліджень. Наприклад, при вивченні природних ресурсів вони можуть досліджувати екологічну ситуацію в різних регіонах і представляти свої висновки у формі презентації або відеозвіту. Розділіть проєкти на етапи та супроводжуйте кожен етап зворотним зв'язком, що допомагає учням усвідомлювати свій прогрес і коригувати підходи.

3. Використання кейс-методу. Подавайте завдання у формі реальних ситуацій або кейсів. Наприклад, запропонуйте учням вирішити проблему забруднення повітря в рідному регіоні, використовуючи дані, які вони можуть знайти в інтернеті. Після виконання кейсів організуйте онлайн-обговорення, де учні презентують свої ідеї та аналізують альтернативні рішення.

4. Залучення учнів до самостійних досліджень. Заохочуйте учнів до самостійних досліджень, наприклад, у формі домашніх завдань, де їм потрібно зібрати дані, проаналізувати інформацію або провести експеримент, якщо це можливо. Запропонуйте учням оформити свої результати у вигляді графіків, схем або ментальних карт, що підвищує розуміння теми та навички систематизації інформації.

5. Використання ігрових елементів. Впроваджуйте ігрові елементи, наприклад, у формі квізів, вікторин або змагань. Платформи, такі як Kahoot, Quizizz або Wordwall, дозволяють створювати інтерактивні завдання, які роблять навчання цікавим і мотивуючим. Залучайте учнів

до командних ігор, де вони можуть змагатися, вирішуючи завдання в групах, що сприяє кооперативній роботі та взаємодопомозі.

6. Використання зворотного зв'язку та рефлексії. Запропонуйте учням проводити самооцінку і взаємооцінку після виконання завдань. Це допоможе їм критично оцінювати свою роботу, бачити свої сильні сторони та зони для покращення. Наприкінці заняття або проєкту організуйте рефлексивну бесіду, де учні можуть поділитися своїми враженнями, розповісти про труднощі, з якими стикалися, і обговорити шляхи їх подолання.

7. Використання відеоматеріалів та віртуальних екскурсій. Використовуйте відеоматеріали для демонстрації складних процесів чи явищ, що підвищує наочність навчання. Наприклад, можна використовувати відео про формування рельєфу або процеси в атмосфері. Запропонуйте учням здійснити віртуальні екскурсії до відомих географічних об'єктів (наприклад, Гранд-Каньйон чи Ніагарський водоспад) через Google Earth або інші платформи, що дозволяють відвідати різні куточки світу.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУ “ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ” ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

3.1. Огляд науково-педагогічного проєкту “Інтелект України”: структура, цілі, методики

Відповідно до інформації на сайті проєкт "Інтелект України" представляє собою інноваційну освітню ініціативу, створену для загальноосвітніх закладів і спрямовану на особливу організацію навчального процесу з фокусом на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів. Цей проєкт виник як відповідь на потребу модернізації освітньої системи в Україні та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» функціонує в рамках чинної нормативно-правової бази України та відповідає вимогам національного законодавства. Для учнів, які навчаються за цим проєктом, розроблені спеціальні навчальні плани, а програми й інші навчальні матеріали мають необхідні грифи Міністерства освіти і науки України.

Структура проєкту

Науково-педагогічний проєкт "Інтелект України" організований так, щоб забезпечити послідовне навчання від початкової до старшої школи. Він передбачає цілісний підхід до освоєння основних дисциплін, інтегруючи інноваційні методики та навчальні технології. Структура проєкту включає:

Структура проєкту охоплює:

- ✓ Початкову школу (1-4 класи), де формуються основи особистісного та інтелектуального розвитку, особлива увага приділяється розвитку особистісного потенціалу та креативного мислення;
- ✓ Базову школу (5-9 класи), орієнтовану на поглиблення базових знань і розвиток аналітичного мислення та формування самостійності учнів;

- ✓ Старшу школу (10-11 класи), яка спрямована на підготовку учнів до самостійного навчання та подальшої професійної самореалізації.

Основними цілями проєкту є:

1. Формування ключових компетентностей. Проєкт зосереджується на розвитку компетентностей, які сприяють не лише засвоєнню знань, а й формуванню навичок критичного мислення, аналізу та синтезу, комунікативних умінь та навичок роботи в команді.
2. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей. Програми проєкту направлені на розвиток творчих і аналітичних здібностей учнів, що дозволяє їм бути свідомими учасниками процесу навчання.
3. Забезпечення якісного засвоєння знань і формування практичних навичок. Завдяки новим методикам і технологіям, спрямованим на формування умінь і навичок учні здобувають ґрунтовні знання та вміють їх застосовувати практично.
4. Розвиток самостійності учнів. Особливий акцент робиться на вихованні в учнів самостійності, необхідної для успішної адаптації у сучасному суспільстві та бути конкурентноспроможними на ринку праці.

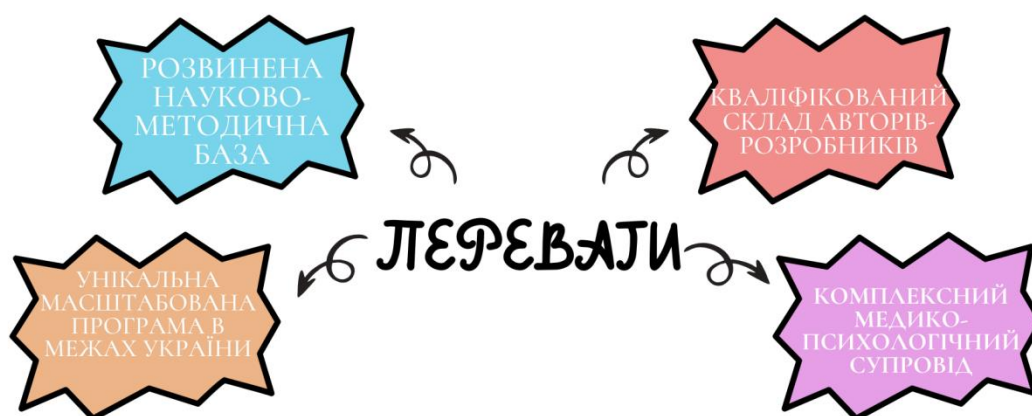

Рисунок 3.1. Переваги проєкту “Інтелект України”

Проєкт має низку переваг (рис. 3.1.) Важливою особливістю проєкту є поглиблене вивчення природничо-математичного циклу та використання елементів STEM-освіти. Метою STEM-освіти є надання міцної наукової основи, а також розвиток дослідницьких компетенцій та

інженерних навичок у школярів, що охоплюють напрями науки, технологій, інженерії та математики (Science, Technology, Engineering, Mathematics).

Особливості STEM-освіти за проєктом включають:

- ✓ поглиблене вивчення природничо-математичних дисциплін;
- ✓ навчання, що базується на самостійному дослідницькому підході;
- ✓ практичну орієнтацію освітніх завдань;
- ✓ акцент на засвоєнні англійської мови;
- ✓ патріотичну спрямованість навчального процесу.

Таким чином, науково-педагогічний проєкт "Інтелект України" забезпечує сучасну модель навчання, орієнтовану на розвиток індивідуального потенціалу кожного учня та підготовку до вимог сучасного суспільства. Важливим аспектом цього проєкту є інтеграція діяльнісного підходу та новітніх педагогічних методик, що сприяють всебічному розвитку учнів.

3.2. Особливості інтеграції проєкту “Інтелект України” в концепцію Нової Української школи

Проєкт «Інтелект України» інтегрується в концепцію Нової української школи (НУШ), вносячи значні інновації в освітній процес та підтримуючи розвиток особистісних компетенцій. Це досягається за рахунок орієнтації на діяльнісні методики та компетентнісний підхід, що сприяє формуванню в учнів практичних навичок та відповідних цінностей, готуючи їх до сучасного суспільного життя.

У межах концепції НУШ пріоритетом є формування компетентностей, що об'єднують знання, навички та ставлення [13, С.73]. Програма «Інтелект України» фокусується на розвитку таких навичок, що дозволяє учням не тільки здобувати знання, а й використовувати їх у практичних ситуаціях, посилюючи тим самим

якість освіти і конкурентоспроможність випускників. Важливими складовими є критичне мислення, комунікація та творчий підхід до вирішення завдань, що відповідає компетентнісній основі НУШ [26].

Основна методика проєкту передбачає навчання через активне залучення учнів до діяльності, що робить навчальний процес більш практичним. Завдання, експерименти та практичні проєкти стимулюють самостійність і мотивацію до навчання, що відповідає принципам НУШ. Учні не лише засвоюють матеріал, а й опановують способи застосування його у житті, що підвищує їхню адаптивність [3, с 26].

У межах проєкту значна увага приділяється STEM-напрямку (наука, технології, інженерія та математика), що допомагає розвивати в учнів навички вирішення проблем та критичне мислення. STEM-підходи у програмі «Інтелект України» сприяють підготовці учнів до технологічних викликів сучасності завдяки інтеграції наукових та практичних дисциплін [15, с.85].

Однією з особливостей проєкту є психологічна підтримка учнів, що сприяє їхньому комфортному перебуванню у навчальному середовищі та гармонійному розвитку. Це важливо в рамках НУШ, яка зосереджена на індивідуальному підході, сприяючи підвищенню мотивації та загальному добробуту учнів [10].

Таким чином, проєкт «Інтелект України» підтримує концепцію НУШ, забезпечуючи інноваційний і практично орієнтований підхід до навчання, що відповідає сучасним вимогам освіти та суспільства.

3.3. Застосування діяльнісного та компетентнісного підходів на уроках географії у проєкті “Інтелект України”

“Мета і завдання природничої освітньої галузі реалізуються через інтегровані курси «Пізнаємо природу. Моя планета Земля(5–6-ті класи – 2 год/тижд.), який є пропедевтичним для вивчення системних курсів біології у 7–9-х класах і географії у 6–9-х класах, та «Пізнаємо природу.

Твої фізичні відкриття» (5–6-ті класи – 1 год/тижд.), який є пропедевтичним для курсів фізики та хімії у 7–9-х класах, та навчальний предмет «Географія» (6-й клас – 2 год/тижд.)» [25, с.12].

Згідно з навчальною програмою [21] уроки кожного розділу структуровано в блоки, що складаються з чотирьох занять. Орієнтовна схема блоку виглядає наступним чином:

Перший та другий уроки присвячені формуванню мотивації до вивчення нових навчальних одиниць, включаючи знання, вміння, навички, цінності та переконання, які повинні бути сформовані в учнів. На цих уроках новий матеріал опрацьовується на перших трьох рівнях таксономії Блума, з акцентом на його розуміння і чотириразове повторення.

Третій та четвертий уроки орієнтовані на роботу з навчальними елементами на вищих рівнях таксономії Блума, де четвертий урок носить узагальнювальний характер.

Після завершення вивчення декількох розділів учні виконують діагностичну роботу, за якою слідує аналіз та корекційний урок, а потім тематичне оцінювання. Зазначена структура має допомогти дітям якісніше засвоїти програмовий матеріал.

“Принципи вивчення навчальної одиниці на уроці, як і очікувані результати навчання, ґрунтуються на таксономії Бенджаміна Блума (розпізнавання: запам’ятай, повтори, перелічи, назви, наведи приклади; розуміння: опиши своїми словами, закінчи фразу своїми словами, перекажи своїми словами, поясни; застосування: розв’яжи, сплануй експеримент, зобрази, знайди та познач на карті, перевір гіпотезу; аналіз: порівняй, протистав, класифікуй, згрупуй; синтез: поєднай, сконструй, уяви, сформулюй, побудуй, досліди, знайди альтернативу; оцінювання: оціни, опиши переваги, вияви недоліки, порекомендуй, зроби висновки, обговори доцільність)” [21, с. 10].

Уроки організовані за принципом поліфункціонального підходу, основою якого виступають засади класичної дидактики, а також особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів. При розробці поліфункціонального уроку важливо створити умови для самореалізації учня, що досягається шляхом впровадження п'ятикомпонентного змісту особистісно орієнтованого навчання. Це охоплює органічне поєднання наукових знань, практичних навичок, творчих умінь, емоційно-ціннісного відношення до себе та світу, а також особистісний компонент [21, С. 11].

Навчальний процес в рамках педагогічного проєкту «Інтелект України» спрямований на створення позитивних ситуацій для навчання, стимулювання активності учнів і вплив на їх емоційну сферу. Учні навчаються в атмосфері психологічного комфорту, де не бояться висловлюватися чи допускати помилки. Навчальна програма для загальноосвітніх шкіл, що працюють за цим проєктом, базується на системному підході до вивчення географії, де значний акцент зроблено на країнознавстві.

Кожен урок розроблений на основі постійного залучення учня до процесу навчання і формування ключових компетентностей. До кожного матеріалу обов'язково розроблено завдання на застосування отриманих знань. Початок уроку - актуалізація знань - здійснюється через роботу із зображеннями або висловами відомих особистостей відповідно до теми. Наприклад, актуалізація до теми "Кліматотвірні чинники. Повітряні маси. Практична робота 3" 7 клас. Учня пропонується розглянути фото (рис. 3.2.) і дати відповіді на питання: -Які течії мають вплив в цій частині океану?

-Назвати напрямок руху повітря (за годинниковою стрілкою чи проти).

- Охарактеризувати погоду в цьому регіоні (хмарна/ясна).

- Назвати напрямок в якому буде поширений цей вплив.

Рисунок 3.2.. Ісландський мінімум

На наступних етапах уроку розкривається компетентнісний потенціал проєкту. Для формування математичної компетентностей використовуються навчальні ресурси: завдання на виконання обчислень, аналіз та обробка статистичної інформації, поданої в різних формах (картографічній, табличній, графічній).

Тема уроку “Населення Африки”. Учням потрібно попрацювати в групі та розрахувати середню густоту населення в країнах Африки. Для цього поділіть чисельність населення (осіб) на площу території (км²), на якій воно проживає.

Країна	Чисельність населення, млн осіб	Площа, тис. км ²	Густота населення, осіб/км ²
Нігерія	224	924	
Єгипет	113	1 001	
Південна Африка	60	1 221	
Алжир	46	2382	

Використовуючи фізичну карту Південної Америки та алгоритмом визначте протяжність Південної Америки з півночі на південь уздовж меридіана 70° зх. д., із заходу на схід уздовж паралелі 10° пд. ш. (довжина дуги в 1° паралелі становить 109,6 км, км).

Тема “Клімат Північної Америки”. Визначте середньорічну температуру повітря та річну амплітуду коливання температури для міста Ванкувер, використовуючи дані про середні температури за місяцями року.

Тема “Населення Південної Америки”. Користуючись картою (рис. 3.3.) заповніть пропуски.

У Південній Америці сформувалися два типи розселення: приокеанічний (_____) та внутрішній (_____). Приокеанічний тип утворився на узбережжі _____ океану внаслідок європейської колонізації. Тут розташовані найбільші міста: _____.

Внутрішній тип сформований населенням, оскільки умови життя на узбережжі менш сприятливі, ніж у _____, де було не так спекотно та випадало більше опадів.

Основні компетентності у природничих науках і технологіях та навчальні ресурси: географічні задачі, ситуативні вправи щодо розв’язання проблем стану довкілля, біорізноманіття, ощадного використання природних ресурсів тощо.

Тема “Природні зони Євразії”.

Попрацюйте із світлиною (рис. 3.4.) та дай відповіді на питання.

- У яких частинах Євразії поширені мангрові ліси та в яких кліматичних поясах вони розміщені?

- Як людина може використовувати ресурси мангрових лісів?

Рисунок 3.3. Карта населення Південної Америки

Рисунок 3.4. Мангрові ліси

Після перегляду відео про тераси для вирощування рису (рис.3.5.) (Філіппіни) і дайте відповіді на запитання.

- Які природні умови цієї території сприяють вирощуванню рису на терасах?

- Які можливі наслідки вирубки лісів навколо терас?

Рисунок 3.5. Рисові тераси

Для розвитку компетентностей у сфері ініціативності та підприємливості застосовуються завдання, що допомагають учням опанувати навички генерації ідей та ініціатив у проєктній та інноваційній діяльності, а також ефективного використання природних ресурсів. Також розглядаються уміння прогнозувати вплив географічних процесів та закономірностей на розвиток технологій і нових напрямків підприємництва.

Тема “Води суходолу Євразії”. Вивчи зображення гідроелектростанції «Три ущелини» та дай відповіді на такі запитання:

На якій річці розташована ця електростанція?

До басейну якого океану належить ця річка?

Які проблеми водопостачання вирішено завдяки будівництву цієї греблі?

Тема “Води суходолу” 6 клас. Попрацюйте зі схемою (рис 3.6.) і напиши який спосіб використання води на ній зображеною. Укажи позитивні та негативні наслідки такого використання річок.

Рисунок 3.6.

Вдалим прикладом завдань передбачених програмою для залучення учнів до процесу навчання з подальшим формуванням основних навичок і компетентностей є навчальні проєкти:

- ✓ Моделювання руху материків та прогнозування змін їхнього взаємного розташування. Учням пропонується попрацювати із тектонічною картою та здійснити пошукову роботу з додатковими джерелами інформації, на основі отриманих даних зробити прогноз руху материків [21, с 34].
- ✓ Цікавим з точки зору патріотичного виховання і вивчення української діаспори можна виконати проєкт за темою “Вплив українців та осіб українського походження на побут, культуру та традиції країн Південної Америки”.

Отже, методичне забезпечення та навчальні програми з географії за проєктом “Інтелект України” мають систему розроблених завдань та запропонованих видів діяльності які відповідають діяльнісному та компетентнісному підходам.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі були досліджені результати реалізації діяльнісного підходу до навчання географії за науково-педагогічним проєктом “Інтелект України” та концепцією Нової української школи. На основі проведеного дослідження визначено вплив діяльнісного підходу на підвищення якості навчального процесу з географії та активне залучення учнів до навчання.

В результаті дослідження зроблено висновки, що суть діяльнісного підходу в освіті полягає в активізації пізнавальної діяльності учнів шляхом залучення їх до навчального процесу за допомогою різноманітних методів. Важливою ознакою підходу є те, що учні самостійно здобувають знання через власну діяльність, а не отримують їх у готовому стані. Таким чином, здобувачі освіти не лише стають повноцінними суб'єктами процесу навчання, а й формують ключові компетентності, які сприятимуть подальшій соціалізації. Використання діяльнісного підходу дозволяє розвивати в учнів навички самостійної організації навчального процесу, роботи з різними видами інформації, критичного мислення, застосовування знань на практиці та вирішення проблемних ситуацій.

На основі аналізу освітніх програм та методичних рекомендацій робимо висновок про пріоритетність використання діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання географії як в рамках НУШ, так і в проєкті “Інтелект України”. Це, зокрема, виявляється в значній увазі до формування в учнів навичок проведення досліджень та виконання проєктів. Дослідження та проєктні роботи є основними видами діяльності згідно з навчальними програмами, а навички проведення досліджень, згідно з новими рекомендаціями до оцінювання, є одним із груп результатів, досягнення яких ми прагнемо. Друга група результатів - вміння здійснювати пошук та опрацьовувати інформацію - також орієнтована на розвиток навичок через самостійну діяльність.

Дослідивши особливості реалізації навчання географії в обох програмах чітко прослідковується зосередження на діяльності та розвитку потенціалу учня. Специфіка підходу в “Інтелекті України” полягає в побудові уроків на основі активної залученості учнів, де роль вчитель полягає в організації, підтримці та координації. Завдання в навчальних зошитах спрямовані на розвиток різних компетентностей завдяки завданням на обчислення, роботу із картографічними даними, таблицями та графіками; розв’язанням географічних задач і проблемних питань стосовно стану довкілля та сталого розвитку.

Важливою особливістю є реалізація проєкту на основі таксономії Блума, яка передбачає розвиток навичок розуміння, застосування, аналізу, оцінювання та синтезу. Ще одна специфічна методика – чотириразове повторення з різним часовими інтервалами. У підсумку проєкт “Інтелект України” має свої цікаві особливості та інтегрується в концепцію Нової української школи.

В роботі відображено реалізацію діяльнісного підходу в контексті навчання географії за НУШ. Він представлений через конкретні результати навчання, види діяльності в модульних програмах та інновації, що мотивують учнів до навчання, роблячи його цікавішим, насиченим новими відкриттями та відповідним до сучасних реалій.

Також у роботі зазначено методи та вправи, що сприяють реалізації діяльнісного підходу: проєктна діяльність, експерименти, метод кейсів, проблемне навчання, дискусії, рольові ігри, ситуаційне моделювання, вправи кластера, мозковий штурм, ланцюжок знань тощо.

Результатом проведеного дослідження відповідно до поставлених завдань є також розробка методичних рекомендацій щодо реалізації діяльнісного підходу в навчанні географії у дистанційному та очному форматі. Зважаючи на сучасні реалії, адаптація освітнього процесу до дистанційного навчання залишається актуальною, оскільки цей формат

має як негативні сторони, так і позитивні аспекти. Серед рекомендацій можна виділити такі:

- Використання інтерактивних платформ;
- Виконання проєктних завдань;
- Використання методу кейсів;
- Залучення до самостійних досліджень;
- Застосування ігрових елементів на базі онлайн платформ;
- Впровадження рефлексії та зворотнього зв'язку;
- Побудова навчального процесу з використанням відеоматеріалів, наочностей, віртуальних екскурсій.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що діяльнісний підхід має важливу роль у формуванні випускника школи як особистості з розвиненими ключовими компетентностями, готового до реалізації у суспільстві та адаптації до сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Методологічні засади всеукраїнського науково-педагогічного проекту "Інтелект України" // Рідна школа. - 2013. - № 10. - С. 9-13.
2. Бібік Н. М. "Компетентнісний підхід у контексті європейських реформ освіти". Київ: Педагогічна преса, 2018.
3. Вішнікіна Л. П., Галушка Л. С. Впровадження діяльнісного підходу до навчання географії. С. 25-31. URL: <http://surl.li/ndxogb>
4. Воронюк Л.А., Кенц Г.І. «Про100: реалізація діяльнісного підходу на уроках історії у класах нової української школи». Методичний посібник. Хмельницький, 2022. 119 с.
5. Григор'єва Н. В. Використання методу кейсів у навчанні географії / Н. В. Григор'єва // Педагогічний пошук. - 2017. - № 3. - С. 26–30.
6. Грушка, В. В. Інтерактивні технології дистанційного навчання на уроках географії. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогічні науки". 2021. № 1 (21) С. 86-89
7. Гура Т., Рома О. Діяльнісний підхід у базовій середній освіті: від педагогічної теорії до освітянської практики. Діяльнісний підхід у школі: посібник / Автор-уклад. : О. Пометун, Л. Пироженко. К., 2019. С 26-40.
8. Дереча Л. Як засвоїти знання в дії. Застосування діяльнісного підходу в навчанні. URL: <https://osvita.ua.com/2018/09/66191/>
9. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Дата оновлення: 02.09.2022.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0797736-12#n140> (дата звернення: 05.09.2024).
10. Дмитренко О. Більше, ніж гра: діяльнісний підхід у Новій українській школі . За матеріалами: Освіта.ua Дата публікації: 22.11.2021
URL: <https://osvita.ua/school/method/85081/>

11. Коваленко О. П. Компетентнісний характер сучасної освіти / О. П. Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2016. - Вип. 47. - С. 99-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2016_47_15

12. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / за заг. ред. д-ра пед. наук О.М. Топузова та канд. пед. наук О.Ф. Надтоки.— К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018.— 56 с.

13. Кравчук Л.В. Компетентнісний підхід до навчання - засаднича ідея НУШ. IV Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Якість освіти: зміни заради прогресу», 19 жовтня 2021, Київ. С. 73-76.

14. Куделя Л. "Використання інтерактивних методів навчання на уроках географії." Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти—доуніверситетська підготовка—заклад вищої освіти: зб. наук. праць матеріалів (2020): 83.

15. Кузькова, Т. П. Роль діяльнісного підходу до навчання в викладанні шкільних предметів та формуванні компетентностей учня. Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, Україна, 09 червня 2020 року. Миколаїв: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. с. 83-86.

16. Мамчур О.І., Котик Л.І. Інноваційні аспекти розвитку географічної освіти / «Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)): журнал. 2023. № 8(14) 2023. с. 644-658.

17. Мартинюк, Т.С. Діяльнісний підхід до організації поточної перевірки та актуалізації знань учнів. Педагогічна освіта, 2015. С. 26 - 31.

18. Мартинюк Т.С. "Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8-9 класів." 2016. URL:

<https://undip.org.ua/wpcontent/uploads/2021/06/dysertatsiia-Martyniuk.pdf>.
(дата звернення: 17. 09. 2024).

19. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В. та інші): у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 11.04.2022 № 324.

URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/86384/> (дата звернення: 12.09.2024).

20. Муромцева Ю. І. Переваги та особливості дистанційного навчання географії / Ю. І. Муромцева // Географія та туризм : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., Харків, 26 лют. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. проф. Лоцмана П. І.]. Харків : ХНПУ, 2021. – С. 31–39.

21. Навчальна програма Географія. 6–9 класи для закладів загальної середньої освіти, що працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» протокол № 4 від 25.05.2022

22. Надтока О.Ф., Мартинюк Т. С. Використання проектної діяльності в розрізі застосування інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях географії. / Інформаційні технології і засоби навчання, 2015, Том 50, №6. с. 71-83.

23. Надтока О. Ф., Мартинюк Т. С. Застосування діяльнісного підходу як одного з аспектів дослідження методики навчання географії / Педагогіка вищої та середньої школи. – 2015.- Вип. 46. с 189-195

24. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання) / Т. Г. Назаренко. – Х.: ВГ «Основа», 2016. – 112 с.: іл., табл.. – (Серія «Бібліотека журналу «Географія»; Вип.. 11 (155).

25. Освітня програма науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» базової середньої освіти, адаптаційного циклу (5-6 класи).

Наказ Державної служби якості освіти України від 21.06.2024 №01-10/197

26. Панькова Н.В. Діяльнісний підхід в контексті проєкту «Інтелект України» / Освіта Хмельниччини: психолого-педагогічний супровід модернізаційних процесів / Зб. наук. пр. [ред. кол.: В.І.Очеретянко (гол.) та ін.]. – Хмельницький : ХОІППО, 2022. – 550с.

27. Паркер Р., Томсен Б.С. Діяльнісний підхід у школі. Біллунд, Данія, Березень 2019. 75 с.

28. Пасічник А. Реалізація діяльнісного підходу через розв'язування географічних задач в умовах реформування географічної освіти НУШ. Педагогічний вісник Поділля №3, 2023. с. 32-34.

29. Пометун, О. І. Діяльнісний підхід. Енциклопедія освіти / за ред. Кремень В.Г. К., 2021. 250-251.

30. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 15.10.2024)

31. Романова, Н.В., Власенко Р.П. "Методика формування пізнавального інтересу учнів у процесі вивчення географії." Молодь у географічній науці: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2023. С. 100-103.

32. Слюта А. М. Методика навчання географії : навч.-метод. посіб. для студентів ЗВО спеціо 014 Середня освіта (Географія) / А. М. Слюта. - Чернігів : Десна Поліграф, 2021. 248 с.

33. Топузов О.М., Надтока О.Ф. Зміна ролі вчителя в навчальному середовищі—одне з основних завдань сучасної методики навчання географії./ Педагогіка вищої та середньої школи 45, 2015. С 191-197.

34. Шпак, В. П., Мойсієнко, І. М. Діяльнісний підхід у Новій українській школі: історія, сучасність, перспективи . Імідж сучасного педагога, №4(211), 2023. С. 76–83.

35. Удовиченко І. В. "Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання учнів географії в загальноосвітніх навчальних закладах." Український педагогічний журнал 3, 2017. С. 116-123.

36. Феленюк І.І. Діяльнісний підхід до навчання географії в умовах втілення концепції Нової української школи. / Магістерські студії Херсонський державний університет. 2024

37. Яковлева, В. А., Р. П. Власенко, Т. В. Андрійчук. "Методика навчання географії: інноваційні технології в процесі викладання географії у базовій та профільній школі." Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія» 3, 2023. С.111-117.

38. Almulla, M. A. The Effectiveness of the Project-Based Learning (PBL) Approach as a Way to Engage Students in Learning. Sage Open, 2020, 10(3). URL: <http://surl.li/qmbsxk>

39. Silva, C.N. Interactive Digital Games for Geography Teaching and Understanding Geographical Space. Creative Education. № 06, 2015. P. 692-700.

40. Zosh, J. M., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., Hirsh-Pasek, K., Solis, S. L., & Whitebread, D. Learning through play: a review of the evidence (white paper). The LEGO Foundation, DK.paper). The LEGO Foundation, DK. 2017. P. 40.